



En del av verkligheten

OM BARN, SEXUELLA ÖVERGREPP OCH NÄTET

Åsa Landberg och Linda Jonsson

ISBN: 978-91-86-759-30-8
Utgivningsdatum: November 2017
Utgivare: Stiftelsen Allmänna Barnhuset
Författare: Åsa Landberg och Linda Jonsson
Illustration & layout: Johan Andréasson, Hectornado



Nätets roll vid sexuella övergrepp mot barn. Vad säger forskningen?

Spela spel, se filmklipp, lyssna på musik, ta reda på fakta, läsa nyheter, köpa och sälja saker, umgås, lära känna nya människor, flirta, skicka meddelanden, foton och filmer... Det är några av de aktiviteter som både barn och vuxna sysselsätter sig med via nätet. Det är inte bara kontakt mellan jämnåriga som sker där, barn använder också nätet för att kommunicera med sina föräldrar och med skolan.

För barn kan det vara en konstlad uppdelning att prata om kontakter på och utanför nätet. De behöver tänka efter för att veta om det är en nätkontakt eller inte, och väldigt många kontakter är både och.

Precis som livet i övrigt rymmer livet på nätet både bra och dåliga fenomen. Och precis som i livet utanför kan barn bli utsatta för sexuella övergrepp på nätet, såväl av andra barn och unga som av vuxna. De människor som utnyttjar barn har där hittat nya arenor och nya verktyg för att komma i kontakt med barn. Det är angeläget att alla som arbetar med barn lär sig mer om nätrelaterade övergrepp, hur vanliga de är, vad som skiljer dem från andra övergrepp och hur de drabbade barnen reagerar. Kunskap behövs för att förebygga dem, och för att ge de barn som ändå utsätts det skydd och den rehabilitering de har rätt till.

I den här rapporten sammanfattar vi resultat från olika forskningsstudier. Mycket av materialet är hämtat från en nationell studie, här kallad Nationella kartläggningen. Den har genomförts av forskare vid Linköpings och Lunds universitet inom ramen för uppdrag som Stiftelsen Allmänna Barnhuset fått av regeringen. Forskargruppen består av Carl Göran Svedin, Gisela Priebe, Marie Wadsby, Linda Jonsson och Cecilia Fredlund. Syftet med sammanfattningen är att sprida de mest angelägna forskningsresultaten från studien till en bredare publik. För den som vill fördjupa sig rekommenderar vi de tidigare rapporterna. [1,2,3](#)

Forskningsresultaten har kompletterats med iakttagelser utifrån författarnas erfarenheter från möten med barn som utsatts för nätövergrepp och med professionella som arbetar med målgruppen. De citat som visas i pratbubblor är hämtade från intervjuer med barn.

Barn, internet och sociala medier

Sedan 2005 har Statens Medieråd följt svenska barns och ungas användning och upplevelser av medier. Återkommande mätningar visar att svenska barns användning av mobiltelefoner, internet, och sociala medier har ökat radikalt. Bland 9-12-åringar har andelen barn som använder internet mer än tre timmar varje dag nästan fyrdubblats under en tioårsperiod. Andelen barn som använder mobiltelefon mer än tre timmar varje dag har tolvfaldigats på bara sex år. Internet och mobiltelefon är idag en integrerad del av barns vardag. Gårdagens högkonsumenter har blivit dagens genomsnittskonsumenter.

- *Nästan alla barn mellan nio och sjutton år har tillgång till internet.*
- *Nästan hälften av alla åttaåringar använder internet dagligen.*
- *Nästan alla sjuttonåringar (98 %) använder internet dagligen.*
- *De allra flesta barn från nio års ålder använder sig av sociala medier som Instagram, Facebook, Twitter och Snapchat (9-12 år, 58 %; 13-16 år, 92 %; och 17-18 år, 97 %). Flickor använder sociala medier mer än pojkar.*
- *Barn kan i hög utsträckning tänka sig att visa sitt ansikte och ange sin riktiga ålder på sociala medier. Däremot är de återhållsamma med mobilnummer och adress.*
- *Ju äldre barnen blir ju mer information kan de tänka sig att dela med sig av via sociala medier.*
- *En majoritet av barnen låter föräldrarna se allt de lägger ut på sociala medier. De yngre barnen låter i högre grad föräldrarna se allt de lägger ut än de äldre (73% av 9-12-åringarna jämfört med 57% av 17-18 åringarna).^{4,5}*

Barns kontakt med porr på nätet

Många barn kommer i kontakt med porr via nätet. Porr är inte olagligt, men det kan uppfattas som att det är olämpligt eller skadligt för barn att ta del av porr som producerats för vuxna.

I en studie från Statens medieråd fick barn från tretton års ålder frågan om de sett porr på nätet under det senaste året. Yngre barn blev inte tillfrågade.⁶ 29 procent av 13-16-åringarna och 49 procent av sjuttonåringarna hade sett porr på nätet under det senaste året. Könsskillnaderna var stora. Sammanlagt hade 58 procent av killarna sett porr på nätet under det senaste året och 28 procent hade sett på porr en eller flera gånger i veckan. En mindre andel av tjejerna, 17 procent, hade sett porr under det senaste året, tre procent av dem hade sett på porr en eller flera gånger i veckan.

De tonåringar som sett porr har fått svara på hur de upplevde det. Det vanligaste var att de inte upplevt något särskilt eller att de inte brydde sig. Lika stor andel tjejer som killar gillade det de såg (31 %). Andelen tjejer som gillar den porr de sett har ökat stadigt och kraftigt jämfört med tidigare undersökningar, könsskillnaderna i det avseendet tycks ha suddats ut. Det fanns också tonåringar som blev upprörda eller tyckte det varäckligt att se porr (13 % av killarna jämfört med 28 % av tjejerna som sett porr på nätet det senaste året).



Det vanligaste var att de tonåringar som sett porr själva sökt efter det (63 % av killarna och 58 % av tjejerna) eller att en kompis visat dem (31 % av killarna och 20 % av tjejerna). Det förekom att tonåringar stött på porr av en slump eller en olyckshändelse (19 % av killarna och 33 % av tjejerna).⁷

Barn som lägger ut eller skickar avklädda bilder

Det händer att barn skickar eller lägger ut avklädda eller sexuella bilder på sig själva. Bilder kan skickas till en eller flera utvalda mottagare exempelvis via mejl, SMS, Messenger eller Snapchat. Bilder kan läggas ut i olika typer av forum på nätet och blir då tillgängliga för alla som går in där. Att skicka eller lägga ut avklädda bilder på sig själv kallas ibland för sexting.

Många vuxna oroar sig över tonåringar som skickar avklädda bilder. Myterna är många. Man kan få höra att de flesta tonåringar skickar eller lägger ut bilder, eller att de flesta som skickar bilder råkar illa ut. Forskningen visar att det är relativt få som råkar illa ut.⁸

Nationella kartläggningen om avklädda bilder/filmer

Ungefär en fjärdedel av eleverna (25 %) hade någon gång skickat en avklädd bild eller film. Det var vanligare att tjejer och de elever som varken kände sig som tjej eller kille hade skickat bilder än att killar gjort det. De flesta hade skickat bilderna till någon de kände väl.

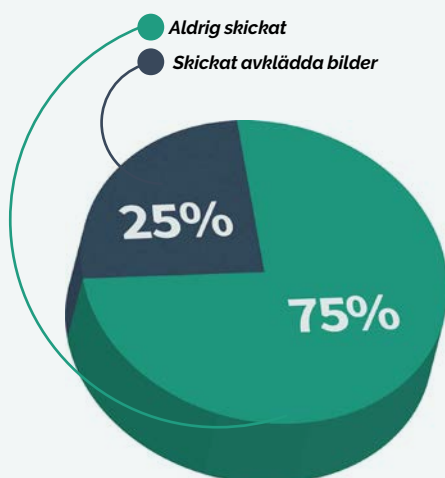
Eleverna hade skickat de avklädda bilderna/filmerna till:

- En partner 68 %
- En kompis 31 %
- Någon jag lärt känna via nätet 22 %
- Ingen som jag vet vem det är 7,4 %
- En vuxen som jag känner 2,3 %.

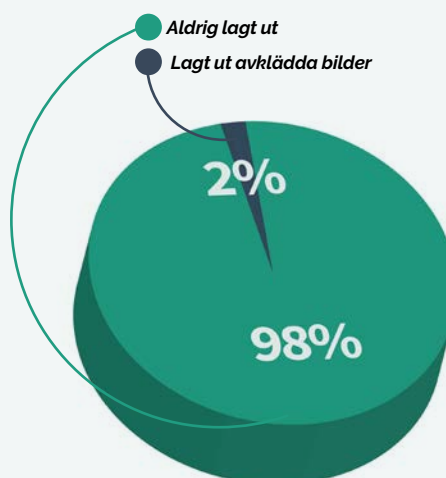
De senaste 12 månaderna hade 16 procent av eleverna varit med om att någon som de enbart kände via nätet bett dem skicka sexuella bilder/filmer på sig själva. En stor andel av dem som blivit tillfrågade hade då gjort det (41%). En jämförelse med undersökningar från 2009 och 2014 visar att det blivit något ovanligare att elever får frågan om att skicka sexuella bilder på sig själva i den senaste undersökningen. Däremot har det blivit vanligare att de som har fått frågan skickar en bild.

Eleverna fick frågan om de någonsin lagt ut avklädda bilder/filmer. Det var betydligt mer ovanligt än att skicka avklädda bilder. Totalt svarade 2,1 procent att de lagt ut en bild. Det var vanligare att killar lagt ut bilder eller filmer än att tjejer gjort det. Allra vanligast var det bland de elever som varken kände sig som tjej eller kille.^{10,11}

Andel elever som skickat avklädda bilder via nätet:



Andel elever som lagt ut avklädda bilder på nätet:

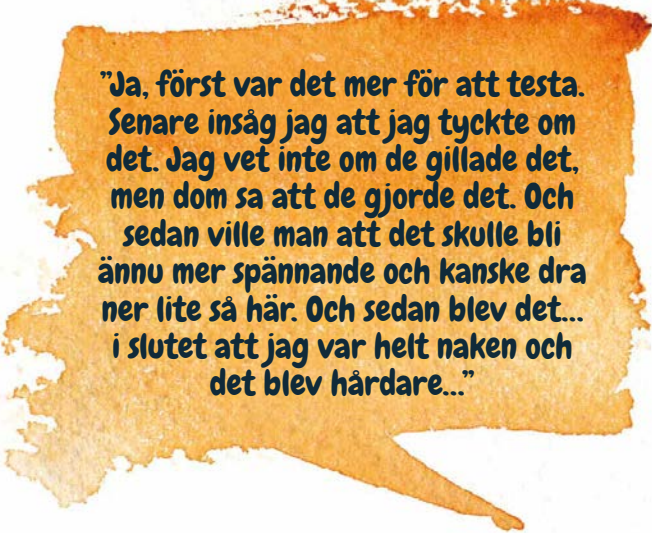


I en intervjustudie i EU-projektet SPIRTO berättade unga varför de skickat avklädda bilder. Motiven varierade, ofta kunde det handla om flera olika motiv samtidigt.

Det kunde vara:

- Roligt/ett sätt att flirta och träffa nya människor
- Ett sätt att utforska sin sexualitet
- Ett sätt att få bekräftelse
- Det är socialt accepterat, alla andra gör det
- Det förväntas av en i en kärleksrelation
- De hade fått frågan om att skicka en bild eller blivit tvingade att skicka en bild.¹²

Trots att få hade haft riktigt negativa upplevelser i samband med att de skickat en avklädd bild kände många oro för vad som skulle hända med bilden/bilderna efteråt. De intervjuade i SPIRTO-projektet gav råd angående att skicka eller lägga ut avklädda bilder.



"Ja, först var det mer för att testa. Senare insåg jag att jag tyckte om det. Jag vet inte om de gillade det, men dom sa att de gjorde det. Och sedan ville man att det skulle bli ännu mer spännande och kanske dra ner lite så här. Och sedan blev det... i slutet att jag var helt naken och det blev hårdare..."



"Du vill bara känna närhet och det är för lätt när du är på dessa webbsidor... att känna att du har det här nätverket runt dig, som är... intresserade av dig tänker jag och som vill ha dig för att du är attraktiv."

Råd från barn och unga till andra barn och unga:

- Sänd bara bilder till dem som du känner och litar på!
- Skicka aldrig bilder för att du pressas, tvingas eller hotas!
- Avklädda bilder är inte en självklar del av ett förhållande!
- Skicka bara bilder som känns säkra och som det är OK att andra ser!
- Om du är osäker eller orolig - skicka inte!

De unga som intervjuades hade oftast inte berättat för någon förälder eller vuxen att de skickat avklädda bilder eftersom de tyckte att det var privat. Men de tyckte det var viktigt att föräldrar är öppna för och kan prata om avklädda bilder så att barn och unga känner att de kan berätta om något skulle gå snett.

Råd från barn och unga till föräldrar:

- *Håll dig uppdaterad om vad unga gör på nätet*
- *Förstå att det är en naturlig del av att växa upp att skicka avklädda bilder*
- *Diskutera med ditt barn vilka risker som finns med att skicka avklädda bilder*
- *Om ditt barn råkar illa ut efter att ha sänt en avklädd bild, stötta och prata med ditt barn.*
- *Döm inte och bli inte arg!*

Råd från barn och unga till vuxna som arbetar med barn:

- *All personal behöver kontinuerlig utbildning om unga och deras nätvanor*
- *Alla elever måste få utbildning i skolan om hur de kan vara säkra. Den ska innehålla information om både positiva möjligheter och negativa konsekvenser*
- *Utbildning till spridare!*
- *Om bilder sprids på skolan ska skolan agera. De vuxna kan till exempel säga till alla elever att radera bilderna*
- *Ta det som hänt på allvar!*

Sexuella övergrepp mot barn

"Sexuella övergrepp är den mest integritetskränkande formen av interpersonella övergrepp och innebär de mest påtagliga konsekvenserna vad gäller psykisk och fysisk hälsa." (Carl Göran Svedin, professor emeritus och forskningsledare på Barnafrid, 2017)

Sexuella övergrepp kan bestå av många olika handlingar. De flesta barn i Sverige utsätts aldrig för sexuella övergrepp, vare sig via nätet eller utanför.

Enligt FN:s barnrättskommitté innebär sexuella övergrepp mot barn att barn förmås eller tvingas att delta i någon olaglig eller psykiskt skadlig sexuell aktivitet. Sexuella övergrepp innefattar att använda sig av barn för kommersiellt sexuellt syfte, att framställa ljudinspelningar eller bilder av sexuella övergrepp på barn, barnprostitution, sexuellt slaveri, sexuellt utnyttjande i samband med resor, trafficking, handel med barn och tvångsäktenskap. Sexuella övergrepp mot barn kan vara både fysiska och icke fysiska.

Barnrättskommittén betonar att olika former av våld mot barn ofta förekommer samtidigt och att både pojkar och flickor riskerar att utsättas för alla former av våld, men att våldet ofta har en könsaspekt.¹³

Nationella kartläggningen om sexuella övergrepp

Eleverna har fått frågor om de varit med om att någon blottat sig för dem, om de övertalats, pressats eller tvingats onanera åt någon, ha sex med någon eller om någon annan försökt klä av dem eller tagit på deras könsdelar mot deras vilja.

Drygt var femte elev (21 %) hade erfarenhet av någon form av de övergrepp som de fick frågor om. Det var mer än tre gånger så vanligt att tjejerna hade erfarenheter av sexuella övergrepp (29 %) än att killarna hade det (10 %). De elever som varken kände sig som tjej eller kille var allra mest utsatta. Av dem hade hela 40 procent erfarenhet av att utsättas för övergrepp.

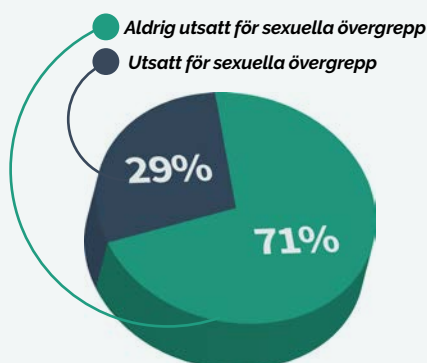
Tjejerna hade erfarenhet av:

- Inget övergrepp 71 %
- Något övergrepp 29 %
- Övergrepp utan fysisk kontakt 7,6 %
- Övergrepp med fysisk kontakt 13 %
- Vaginala, anala eller orala övergrepp 9,2 %

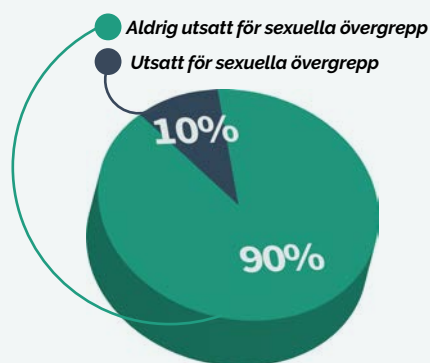
Killarna hade erfarenhet av:

- Inget övergrepp 91 %
- Något övergrepp 9,6 %
- Övergrepp utan fysisk kontakt 3,4 %
- Övergrepp med fysisk kontakt 3,1 %
- Vaginala, orala eller anala övergrepp 3,0 %¹⁴

**Flickors utsatthet för sexuella övergrepp
(oavsett ålder på den som utsatt dem)**



**Pojkars utsatthet för sexuella övergrepp
(oavsett ålder på den som utsatt dem)**



Barnkonventionen om sexuella övergrepp mot barn

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) gäller för alla barn i Sverige. Några av artiklarna är särskilt aktuella för barn som utsatts för våld:

- *Artikel 1. Ett barn är varje människa under 18 år.*
- *Artikel 2. Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.*
- *Artikel 3. Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.*
- *Artikel 12. Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.*
- *Artikel 19. Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar och andra vårdnadshavare.*
- *Artikel 34. Barnet har rätt att skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och mot att utnyttjas i prostitution och pornografi.*
- *Artikel 39. Barnet som blivit offer för vanvård, utnyttjande, försummelse, tortyr, väpnade konflikter eller annan omänsklig behandling har rätt till rehabilitering och social återanpassning.*

Nätets roll vid sexuella övergrepp på barn

Barn kan träffa sina förövare på nätet eller utanför nätet. En del barn möter dem aldrig annat än på nätet. Ibland sker enbart själva kontaktskapandet via nätet och övergreppet på annan plats. De som utsätter (oavsett hur de kommit i kontakt med barnet) kan sprida texter eller bilder via nätet.

Det finns många begrepp för att beskriva sexuella övergrepp på nätet. De är mer eller mindre överlappande och beskriver ibland samma sak. I den här rapporten beskriver vi främst vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte på nätet (så kallad nätgromning), övergrepp av en person barnet aldrig träffat utanför nätet (så kallade virtuella sexuella övergrepp), sexuella övergreppsbilder och sexuell exploatering.

Övergrepp som begås av någon som barn lärt känna på nätet

Sättet som barnet lärt känna den som begått övergrepp ger en bild av nätets betydelse, men inte hela bilden. Det händer också att människor som barn känner från annat håll använder sig av nätet för att utsätta dem för sexuella övergrepp. Personer som utsätter barn för övergrepp utanför nätet kan också sprida bilder eller filmer av övergreppen på nätet.

Endast en mindre del av alla sexuella övergrepp mot barn begås dock av någon de lärt känna via nätet.

Nationella kartläggningen om kontakter via nätet

De elever som svarat att de utsatts för sexuella övergrepp fick frågan: Vem var det som gjorde det mot dig första gången?

Runt 7,5 procent av eleverna med erfarenhet av sexuella övergrepp var utsatta av någon de vid första tillfället lärt känna via internet. Det är en betydligt mindre andel än de som utsatts av en jämnårig. Men samtidigt är det en större andel än de som utsatts av familjemedlemmar eller släktingar.^{15,16}

Vuxnas försök till kontakt med barn via nätet i sexuellt syfte

Enligt svensk lag är det straffbart för vuxna att kontakta barn i sexuellt syfte via nätet.

Vuxna som tar kontakt med barn på nätet har olika strategier. En del tar sig tid att lära känna barnet och skapa en relation (**exempel 1**). Andra pratar sex eller ger sexuella förslag direkt (**exempel 2**). Det finns också förövare som startar kontakten med grova hot och utpressningsförsök för att få barnet att utföra sexuella handlingar (**exempel 3**).

Den första kategorin är lömsk för att den spelar på barnets behov av vänskap och kärlek, och sedan utnyttjar de känslor och band som uppstår som ett vapen. Det finns också kontakter som inte tydligt tillhör en kategori av kontaktförsök i sexuellt syfte. De innehåller inslag av olika kategorier, och kan förändras över tid. Även om relationen har börjat vänskapligt kan hot eller våld komma in senare.

EXEMPEL 1

Julia tecknar och målar mycket och lägger ut bilder på sociala medier. Hon kontaktas av en man som beundrar hennes bilder. Han verkar först inte så intresserad av henne, bara av det hon gör. Över tid utvecklar de en vänskap. Mannen skriver att hon är så mogen för sin ålder, att hon vet så mycket om livet. Julia berättar om sig själv, och om sina problem med kompisar och föräldrarna. Hon känner att han förstår henne, och hon blir kär, utan att de mötts. De har känt varandra i ett halvår innan han föreslår att de ska träffas utanför nätet. När de gör det vill han ha sex med henne. Julia är elva år.

EXEMPEL 2

Adam är intresserad av killar, men vågar inte berätta det för någon han känner. Han är rädd att de inte ska acceptera att han är homosexuell. På nätet kan han vara mer fri. När han skriver om att han tror att han är homosexuell får han snabbt förslag från flera vuxna män om att ha sex. Adam är tretton år.

EXEMPEL 3

Hanna får ett meddelande. En man skickar en bild på hennes hus. Han skriver att hon har en timme på sig att skicka en avklädd bild på sig själv. Annars kommer han och hans kompisar hem till henne och våldtar henne. Hanna är fjorton år.

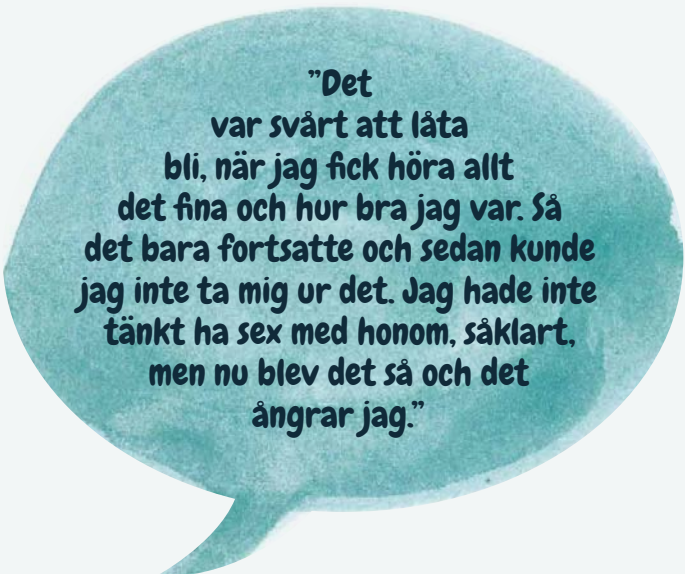
**Lång kontakt-
uppbyggnad
med sexuella
övergrepp som
mål. Inga hot.**

**Direkta
sexuella förslag
och uttalade
hot.**

Nationella kartläggningen om övergrepp efter nätkontakt

Eleverna fick frågan: Har du före 15 års ålder varit med om att någon person som du tror eller vet var minst fem år äldre än du via Internet:

- 1. försökt få dig att prata om sex?*
- 2. bett dig visa avklädda bilder på dig själv eller liknande?*
- 3. bett om att få träffa dig för att göra något sexuellt?*
- 4. visat eller skickat dig avklädda bilder?*



"Det var svårt att låta bli, när jag fick höra allt det fina och hur bra jag var. Så det bara fortsatte och sedan kunde jag inte ta mig ur det. Jag hade inte tänkt ha sex med honom, såklart, men nu blev det så och det ångrar jag."

Knappt en fjärdedel (23 %) av eleverna hade blivit utsatt för sexuella kontaktförsök före femton års ålder på nätet av en vuxen. De skiljde sig från andra elever på en rad områden:

- De var oftare utsatta för olika former av våld, sexuella övergrepp och sexuell exploatering än andra. Det fanns stora könsskillnader vad gällde utsatthet. Flickorna var mer utsatta för sexuella övergrepp, medan pojkarna var mer utsatta för fysiskt och känslomässigt våld. De killar som varit med om sexuella kontaktförsök från vuxna innan de fyllt femton hade också sålt sex oftare än tjejer med samma erfarenhet.*
- var oftare utsatta för mobbning*
- hade sämre anknytning till sina föräldrar*
- hade sämre självkänsla och uppvisade sämre psykisk hälsa generellt.*

Elever som varit med om sexuella kontaktförsök från vuxna innan de fyllt femton skiljde sig från andra elever också när det gällde medievanor. De använde mobiltelefonen och sociala medier i betydligt större utsträckning än andra. ^{17,18}



Tidigare svensk forskning visar att barn som blivit kontaktade via nätet i sexuellt syfte i högre grad hade ett generellt risktagande beteende än andra, med mer bruk av alkohol och narkotika. De rapporterade oftare att de hade problem i familjen och/eller i skolan och hade i högre grad än andra varit utsatta för mobbning och för stöld och våldsbrott.¹⁹

OBS! Även andra unga och personer som inte passar in på definitionen av att vara minst fem år äldre kan använda nätet som ett medel att få kontakt med barn som de sedan utsätter för sexuella övergrepp!

Övergrepp av en person barnet aldrig träffat utanför nätet (virtuella sexuella övergrepp)

Ett barn är utsatt för ett sexuellt övergrepp när hen förmås eller tvingas delta i någon olaglig eller psykiskt skadlig sexuell aktivitet (se definition under rubriken Sexuella övergrepp mot barn). Barnet behöver inte ha fysisk kontakt med förövaren. Övergrepp av en person barnet aldrig träffat utanför nätet kallas ibland för virtuella sexuella övergrepp eller virtuella våldtäkter.

Övergreppen på nätet kan få barnen att känna att de är fast i en ond spiral där det inte finns någon väg ut. Förövaren kan kontakta dem när som helst, dag eller natt. Det gör att platser som annars kan vara trygga invaderas – skolan, det egna hemmet eller sovrummet.

Sexuella övergrepp som enbart sker på nätet kan innebära att barn tvingas eller förmås skicka eller lägga ut nakna eller sexuella bilder av sig själva eller att förövaren skickar avklädda bilder av sig själv till barnet. Det kan också bestå i att ett barn tvingas eller förmås delta i sexuella aktiviteter via kamera eller i sexuella konversationer via nätet.

Sextortion – från orden sex och engelskans extortion (utpressning) – används ibland internationellt för att beskriva när en person tvingas eller utpressas till sexuella handlingar.²⁰ Sextortion kan drabba både vuxna och barn. Det kan handla om att bilder tagna i en romantisk eller sexuell relation används av en partner eller före detta partner som ett vapen. Hot om att sprida bilderna kan användas för att tvinga den före detta partnern att bli tillsammans igen eller helt enkelt som ett medel att skada. Ibland kallas det hämndporr.

Sextortion kan också handla om att en förövare möter en person via nätet och använder hot eller sexuella bilder för att kräva fler bilder eller sexuella handlingar. När barn väl skickat en avklädd bild kan den användas för att pressa dem att skicka grövre bilder, att begå sexuella handlingar framför kameran eller att träffas och ha sex. Hotet att sprida bilderna till familj, vänner och bekanta kan leda barn in i en ond spiral som de inte kan ta sig ut ur och där övergreppen blir allt värre.

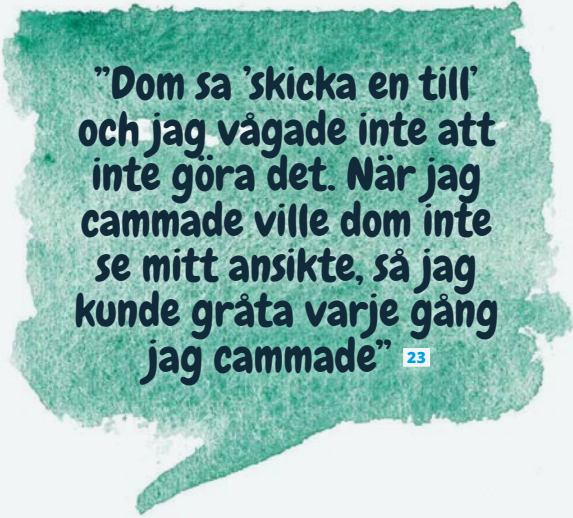
Nationella kartläggningen om virtuella sexuella övergrepp

Eleverna fick frågan:

- 1. Har du lärt känna någon på internet under de senaste 12 månaderna som du haft sex med online?**
- 2. Om ja: Kände du dig övertalad, pressad eller tvingad vid något tillfälle?**

Relativt få elever (5,8 %) hade haft en sexuell kontakt online med någon de träffat på nätet de senaste sex månaderna. En majoritet av dem hade inte känt något obehag vid kontakten men totalt hade 32 elever (9,8 %) känt sig övertalade, pressade eller tvingade vid något tillfälle.

De flesta som hade haft sex online med någon de träffat via nätet hade haft det med någon i samma ålder eller något äldre. Men de som blivit övertalade, pressade eller tvingade hade oftast träffat någon som var något äldre eller minst fem år äldre än de själva. Gällande sociodemografisk bakgrund och nätanvändande skilde sig inte de som utsatts för övergrepp från dem som inte var utsatta.^{21,22}



"Dom sa 'skicka en till' och jag vågade inte att inte göra det. När jag cammade ville dom inte se mitt ansikte, så jag kunde gråta varje gång jag cammade" ²³

Sexuella övergreppsbilder

En del förövare som utsätter barn för sexuella övergrepp dokumenterar dessa i bild eller film. Historiskt har det kallats barnpornografi. Benämningen finns kvar i svensk lagstiftning. Vi har istället valt att kalla bilderna och filmerna för sexuella övergreppsbilder.

Organisationen ECPAT Sverige driver en anmälningssida, dit allmänheten kan rapportera fall av misstänkt barnsexhandel. År 2016 skickade ECPAT vidare 1100 tips till polisen, oftast sexuella övergreppsbilder. Bilderna eller filmerna visar barn i olika åldrar och skildrar allt från sexuell posering till våldtäkt, sadism och tortyr. De kan vara producerade i studiomiljö, men ofta har den sexuella exploateringen dokumenterats i hemmiljöer.²⁴

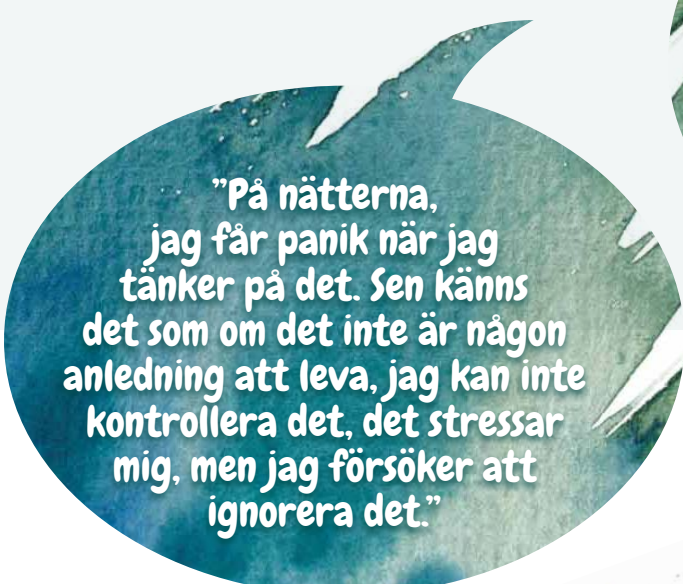
Barn som identifierats från sexuella övergreppsbilder intervjuades i en svensk studie. Barnen på bilderna berättade aldrig spontant om vad de utsatts för, utan avslöjandet kom först i samband med polisutredningen. Även då polisen berättade om bilderna eller då barnen fick se dem fortsatte barnen ofta att neka till att de var med på bilderna. Andra barn berättade bara sådant som de trodde att förhållsledaren redan visste. Barnens berättande i polisförhören beskrevs som att skala en lök, där de mindre allvarliga övergreppen var lättare att berätta om än de svårare övergreppen.²⁵

Nationella kartläggningen om sexuella övergreppsbilder

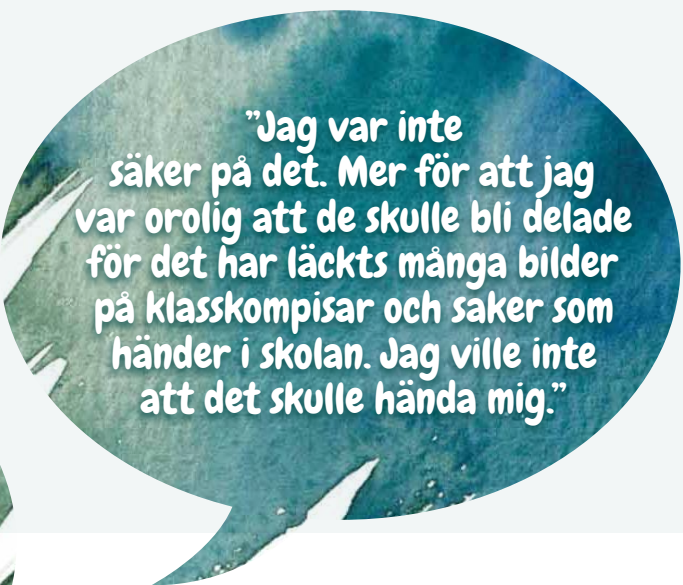
De elever som svarat att de utsatts för någon form av sexuellt övergrepp fick följdfrågorna:

Hände det vid något tillfälle att du blev fotograferad/filmad? Har bilderna/filmerna spridits, till exempel via internet?

Få elever rapporterade att de blivit fotograferade eller filmade under ett sexuellt övergrepp (4,6 %). Men fler än så (12 % av dem som utsatts för övergrepp) visste inte om övergreppen dokumenterats eller inte. Av de femtio elever som visste att de blivit fotograferade eller filmade uppgav tretton att de även visste att bilderna spridits. Ytterligare femton unga visste inte.^{26,27}



"På nätterna, jag får panik när jag tänker på det. Sen känns det som om det inte är någon anledning att leva, jag kan inte kontrollera det, det stressar mig, men jag försöker att ignorera det."



"Jag var inte säker på det. Mer för att jag var orolig att de skulle bli delade för det har läckts många bilder på klasskompisar och saker som händer i skolan. Jag ville inte att det skulle hända mig."



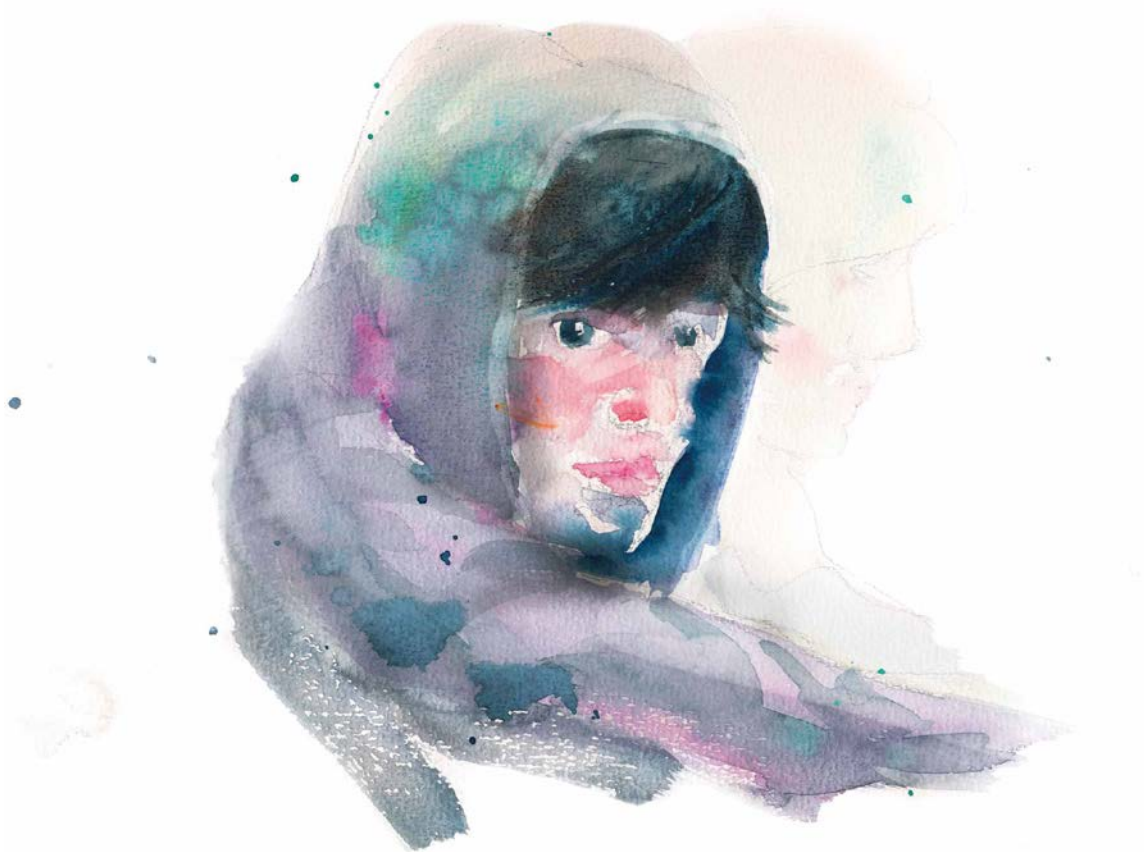
Sexuell exploatering av barn på nätet

I svensk lagstiftning är det förbjudet att köpa sex. Att köpa sex av någon under arton år ses som särskilt allvarligt. Det är inte förbjudet att ta emot ersättning för sex, trots det upplevs det ofta som tabubelagt och är förknippat med skam.

Nationella kartläggningen om exploatering på nätet

De allra flesta barn har aldrig tagit emot ersättning för sex. Totalt 51 elever (0,9 %) hade gjort det någon gång. Det var vanligare bland killar (1,2 %) än bland tjejer (0,6 %). Bland de elever som varken kände sig som tjej eller kille hade 3,8 procent någon gång tagit emot ersättning för sex.

Knappt hälften av de unga som hade sålt sex uppgav att kontakten med köparen hade skapats via nätet (45 %). Kontakterna på nätet skedde ungefär lika ofta på öppna chatforum och dating- eller sexsajter som via sociala nätverk utan fokus på sex. Det var vanligare att de tjejer som sålt sex hade fått kontakt med köparen på nätet (62 %) än att killar hade fått det (36 %).²⁸



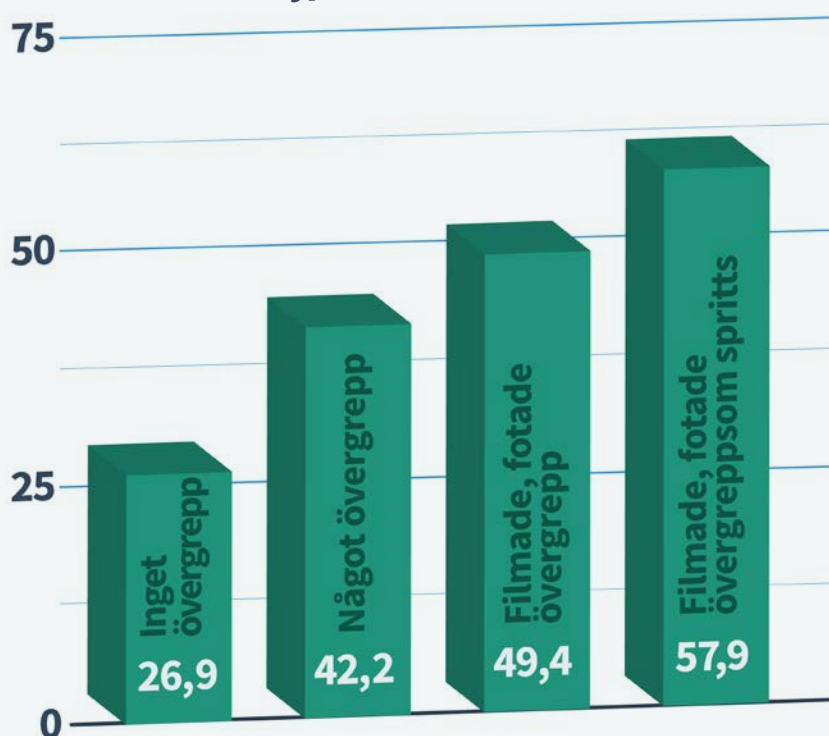
Kan ett övergrepp på nätet få lika allvarliga konsekvenser som övergrepp utanför nätet?

Sexuella övergrepp på nätet ses ibland som mindre allvarliga än övergrepp utanför nätet. Professionella eller andra vuxna kanske tänker att det inte är så allvarligt, men forskningen visar något annat. Gemensamt för de barn som utsatts för något övergrepp på nätet i den nationella kartläggningen var att de mädde mycket sämre än andra barn. Övergreppen hade påverkat deras hälsa.

Nationella kartläggningen om nätövergreppens konsekvenser

Elever som varit utsatta för någon form av sexuella övergrepp hade fler traumasymtom än andra elever. Ju allvarligare övergreppen var desto mer symtom hade eleverna. Men de som visste att deras övergrepp blivit fotograferade eller filmade, eller var osäkra på det, hade en ännu sämre hälsa än andra elever som utsatts för sexuella övergrepp. De elever som visste att deras sexuella övergreppsbilder blivit spridda var de som hade sämst självkänsla och absolut sämst psykisk hälsa.

**Symtombörda enligt Trauma Symtom Checklist
vid olika typer av övergrepp (medelvärde)**



● Symtom enligt TSCC

De elever som svarade att de varit utsatta för övertalning, känt sig pressade eller tvingade till en sexuell kontakt på nätet skiljde sig från andra elever:

- De var betydligt oftare utsatta för andra typer av våld och sexuella övergrepp och hade betydligt oftare tagit emot ersättning för sex.
- De var oftare utsatta för mobbning på och utanför nätet
- De hade sämre självkänsla och uppvisade en sämre psykologisk hälsa än andra. De hade mer ångest, mer symptom på depression, ilska, posttraumatisk stress, dissociation och sexuella bekymmer.
- De hade betydligt oftare ett självskadebeteende och skadade sig själva oftare med sex än ungdomar som inte varit utsatta för sexuella övergrepp över nätet.^{29,30}



1. Individ

- Personlighet
- Självkänsla
- Riskfaktorer som t.ex. funktionsnedsättning
- Tidigare utsatthet för våld och andra svåra händelser
- Syn på sexualitet, könsroller och sexuella övergrepp på barn

2. Familjen

- Relation till familjemedlemmar innan övergreppet
- Relation till familjemedlemmar efter övergreppet
- Öppenhet
- Stresstålighet
- Ekonomiska och praktiska resurser
- Nätverk (tillgång till stöd)
- Stöd från familjen efter avslöjandet
- Syn på sexualitet, könsroller och sexuella övergrepp på barn

3. Jämnåriga

- Relation till jämnåriga
- Tillit
- Samtalskultur
- Gruppklimat
- Tystnadskultur
- Tillgängliga vuxna
- Syn på sexualitet, könsroller och sexuella övergrepp på barn

4. Skola & Fritid

- Professionellt stöd av skolpersonal/ledare
- Forum för att samtala
- Tillit till personal/ledare
- Värdegrundsarbete
- Information
- Kunskapsstöd/utbildning
- Syn på sexualitet, könsroller och sexuella övergrepp på barn

5. Samhälle på och utanför nätet

- Dubbla budskap om hur man ska vara
- Sexualisering i det offentliga rummet
- Resurser för stöd, samverkan, samhälls- aktörer, behandling
- Information
- Kunskapsstöd/utbildning
- Syn på sexualitet, könsroller, sexuella övergrepp på barn.



Exempel på faktorer på olika nivåer som påverkar barns och ungas hälsa vid sexuella övergrepp på nätet

Den dokumentation i form av bilder/filmer som ofta finns efter övergrepp på nätet påverkar de drabbade barnen på olika sätt och olika nivåer. I modellen nedan visar vi exempel på detta.

Forskningen visar alltså att barns hälsa påverkas när sexuella övergrepp dokumenteras i text eller bild. I modellen intill har vi beskrivit hur faktorer på olika nivåer har betydelse. På individnivå spelar många faktorer roll – såsom personlighet och självkänsla liksom sårbarhet på grund av funktionsnedsättning eller tidigare utsatthet. I familjen är relationer till den övriga familjen viktiga, men också vilket stöd barnet får, dess stresstålighet samt personliga och ekonomiska resurser för att hantera situationen.

På samma sätt har jämnåriga, skola och fritid stor betydelse för hur barn mår när de har utsatts för att övergrepp dokumenterats. Även samhället i stort påverkar, exempelvis vad gäller resurser för utredning och behandling, tillgång till information och kunskap samt de normer och budskap som förmedlas i det offentliga rummet. På samtliga nivåer är synen på sexualitet, kön och sexuella övergrepp mot barn en viktig faktor. Olika synsätt kan antingen leda till att barn får stöd och upprättelse eller till att de skam- och skuldbeläggs.

Eftersom faktorer på olika nivåer påverkar barns hälsa när sexuella övergrepp dokumenterats kan barn också behöva stöd på olika nivåer. De kan vara i behov av individuell psykoterapi, av familjesamtal och av att föräldrarna får stöd – eller av insatser som riktar sig mot jämnåriga vänner eller skolmiljön. Detta varierar från individ till individ och över tid. Ofta behövs kombinationer av flera olika insatser.

Faktorer på de olika nivåerna är viktiga att analysera och försöka påverka, också genom förebyggande arbete.

Berättandet är en startpunkt

Ett barn eller en tonåring som utsatts för övergrepp berättar inte alltid. Det som hänt kan förbli en hemlighet som enbart den som utsätts och den som utsätter känner till, om ingen av dem berättar. Men de flesta barn som utsatts berättar för någon. Det är en startpunkt för att kunna få skydd, stöd och behandling.



Uppgifter från Nationella kartläggningen.

- *De tjejer som utsatts för övergrepp berättade oftare för någon (70 %) än vad killarna gjorde (51 %). Av eleverna som hade berättat för någon om övergrepp var det allra vanligaste att de anförtrott sig åt en jämnårig.*
- *Endast 1 procent av tjejerna som hade berättat om övergreppen hade anförtrott sig åt någon via en community eller chattstöd online. En större andel av killarna (3,9 %) hade använt sig av den möjligheten. ³¹*

Att tänka på vid möten med barn som har utsatts

Övergrepp som skett på nätet, eller där kontakt tagits via nätet, kan gå till på en mängd olika sätt. Några saker kan vara särskilt viktiga att ta reda på för att förstå vad den som utsatts kan behöva hjälp med.

Relationen till den som utsatt

Barn och unga som blir utsatta på nätet kan, precis som de som drabbas utanför nätet, bli utsatta av allt från fullständiga främlingar till någon som de känner väl.

Barn som utsätts för övergrepp kan bli rädda för sociala kontakter och misstänksamma mot personer de möter. Kan nästa person de möter vara kapabel att göra dem illa? Om de aldrig sett personen, kan de tänka mycket på vem det är, titta på människor i omgivningen och undra om någon av dem är den som gjort dem illa.

För barn som utsatts av någon de känner, kanske någon de älskar, är sveket oerhört stort. De kan vara rädda för att lita på de människor som finns nära, rädda för att våga släppa någon nära igen. De kan känna stor sorg och bottenlös ilska mot den som svikit dem.

Hur uppfattar barnet relationen till förövaren? Är det någon som uppfattas som enbart ond och farlig? Är det någon som barnet tycker om? Är känslorna blandade?

Hot och våld

Sexuella övergrepp mot barn kan ske utan hot eller våld. Barn kan övertalas eller luras till sexuella handlingar som de är alltför unga för att samtycka till. Men många sexuella övergrepp innefattar hot och våld. Ibland kan våldet och hoten vara det som gör störst skada.

Gjorde övergreppen ont? Blev barnet fysiskt skadat? Var barnet rädd för att bli skadad eller rentav dödad? Förekom hot om att skada eller döda andra människor eller husdjur? Hur farlig uppfattar barnet att förövaren är?

Egen aktivitet

Ett övergrepp kan börja som en spännande och viktig kontakt på nätet, gå över i ett mer riskfyllt beteende där barn till exempel skickar avklädda bilder (kanske till flera okända personer) och slutligen resultera i situationer som de inte kan ta sig ur. De kan tvingas göra saker de inte vill. Bildmaterial kan spridas utan deras medgivande.

Det är aldrig det barn som utsätts för övergrepp som bär skulden till det som skett. Trots det känner många utsatta både skam och skuld. När barn utsätts för sexuella övergrepp på nätet är det vanligt att det föregåtts av att barnet själv varit aktiv genom att till exempel prata sex eller att själv ha tagit avklädda bilder och skickat till förövaren. När barn är utsatta för övergrepp är det ändå aldrig deras fel. Ansvar ligger alltid hos den som utsatt dem, oavsett hur aktiva barnen själva har varit. I vilken grad som barn själva har varit aktiva i att ta kontakt eller ta initiativ till sex får däremot betydelse för deras behov av skydd och rehabilitering.

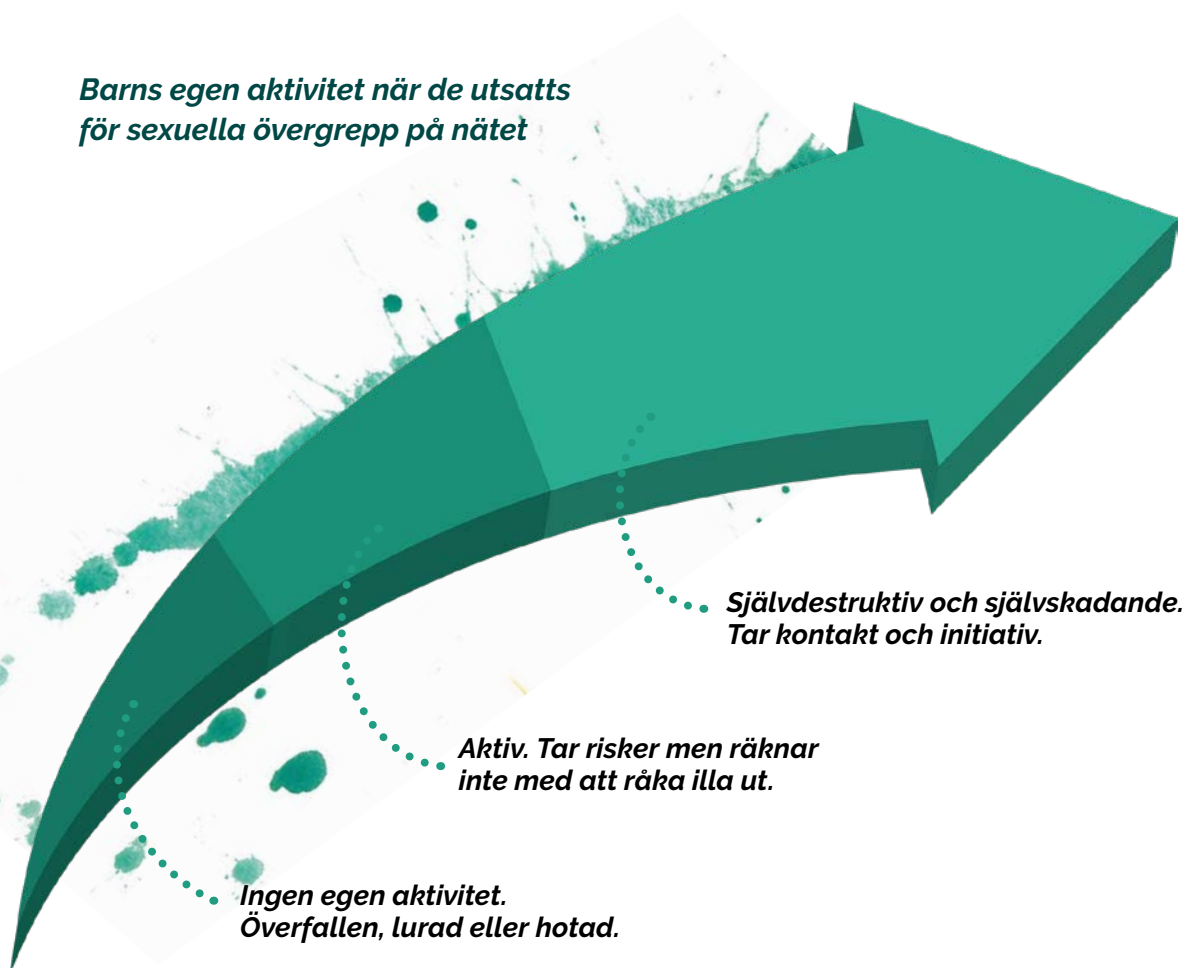
Det finns barn som är mycket aktiva i att söka destruktiva sexuella kontakter på eller utanför nätet. De har ofta även andra självdestruktiva beteenden, de kanske skadar sig själva eller använder droger. De har ofta en bakgrund som präglas av våld, sexuella övergrepp och dåliga vuxenrelationer och en dålig självkänsla och självbild. Risktagandet på nätet kan ses som en reaktion eller ett symptom på vad de tidigare utsatts för.

Det finns en mycket stor risk att de kommer att utsättas gång på gång så länge det finns vuxna som är intresserade av att utsätta barn för övergrepp. Det är fortfarande inte deras fel om de utsätts för övergrepp. Det kan tvärtom ses som än värre att vuxna tar initiativ till att utnyttja barn som är så uppenbart sårbara och försvarslösa.

Men barnen är behjälpta av att få stöd i att ta hand om sig själva och i att inte utsätta sig för uppenbara risker. De är också behjälpta av att få rehabilitering för det våld och de övergrepp som kan ligga till grund för deras beteende.

Även om det är vanligt att barn utsätts för övergrepp på nätet i situationer där de själva är kontaktsökande eller sexuellt nyfikna, finns det naturligtvis barn som utsätts utan att ha tagit några risker alls. De blir lurade, eller utsatta för hot som de inte kan avvärja.

Barns egen aktivitet när de utsatts för sexuella övergrepp på nätet



Exempel:

- Ingen egen aktivitet. Teodor är utsatt för övergrepp av sin styvpappa redan som förskolebarn. Styvpappan filmar övergreppen och sprider dem på nätet.
- Aktiv. Isabelle vill få tag på alkohol. Via nätet erbjuder en man henne och hennes kompisar gratis alkohol på en fest. Hon tycker att han är skum, men går ändå dit. På festen blir hon rejält full och utsätts för övergrepp.
- Självmestruktiv och självskadande. Maria har en uppväxt präglad av våld och övergrepp. Hon söker aktivt sexuella kontakter på nätet, och det händer att hon får ersättning för sex. En nätkontakt misshandlar och våldtar henne.

För dem som är utsatta kan allt kännas än värre just för att de själva varit aktiva. De kan tycka att de gjort fel, lämnat sitt medgivande, att de varit alltför lättlurade eller dumma. Det kan göra det ännu svårare att avslöja vad som hänt. De är rädda att få skäll för att de gjort något förbjudet, eller tycker bara att de gjort något fruktansvärt pinsamt.

Hur aktiv har den som är utsatt varit? Läger hen skulden på sig själv? Finns det risk för att hen tar initiativ till kontakter eller situationer där hen kan bli utsatt på nytt?

Lurad

Vid kontakter på nätet är det ännu lätt att utge sig för någon annan än den man är. En vuxen kan påstå sig vara tonåring, modetofograf, kändis eller något annat som inte är sant. Det är lätt att skicka bilder på någon annan, mer attraktiv person istället för på sig själv.

Det går också att luras genom att smickra, ge komplimanger eller låtsas ha starka känslor för barn fast det inte är sant. Genom att ta reda på vad barn har för intressen, drömmar, erfarenheter eller farhågor kan vuxna låtsas att de delar dem.

Det kan vara väldigt smärtsamt för barn att upptäcka att de är lurade. Kanske har de varit kära i någon som inte finns, kanske förstår de att den vuxne ljugit för att få dem att ha sex. Ibland är det när de får kännedom om att samma person utsatt väldigt många andra som de förstår att de blivit förda bakom ljuset.

Har den som är utsatt blivit lurad? Läger hen skulden på sig själv?

Oron över spridning

Att texter, fotografier och filmer kan spridas och delas med andra, eller vetskapen om att det gjorts, bidrar till att övergreppen får än allvarigare följder. Tanken på att bilderna kan spridas till familj, bekanta, vänner eller ovänner är skrämmande. Tanken att vuxna människor njuter av att se bilderna är otäck, när det handlar om dokumenterade övergrepp. Barn kan känna att övergreppen sker gång på gång när andra tar del av bilderna.

Är övergreppen dokumenterade? Är bilderna spridda?



Tidigare utsatthet

Barn som utsatts för sexuella kontaktförsök eller sexuella övergrepp på nätet har ofta tidigare erfarenhet av sexuella övergrepp, misshandel eller mobbning. De barn som är multiutsatta är de som löper allra störst risk att utveckla olika former av symtom och ohälsa. Det är viktigt att fråga om vad de varit med om förutom utsattheten på nätet. Barn kan ju behöva skydd, stöd och rehabilitering även för annat de varit med om. Det kan rentav vara så att utsattheten på nätet är en följd av tidigare utsatthet – när barn utsatt sig för faror, eller inte förmått ta varning av dem. Då blir det än viktigare att de får skydd, stöd och rehabilitering så att den onda cirkeln kan brytas.

Har den som är utsatt varit med om andra övergrepp, annat våld eller andra svåra händelser?

Inställning till avslöjandet

De flesta barn som utsatts för övergrepp berättar för någon, oftast för en jämnårig. Men bara en liten andel av övergreppen kommer till myndigheternas kännedom. Ofta krävs att barn själva berättar eller slår larm för att socialtjänst eller polis ska få veta vad som hänt. Vid nätövergrepp är det relativt vanligt att ett eller några barn slår larm och att polisen under utredningens gång upptäcker att många fler är utsatta. Det innebär att de andra barnen kanske inte alls är beredda eller redo att berätta om vad de varit med om. De kan känna det som att de avslöjas, med starka reaktioner som följd.

En anmälan innebär att barn tappat kontrollen över sin egen historia, de kan inte styra över vilka som får veta vad. När poliser ser filmer eller fotografier, läser chattloggar och får insyn i vad som hänt får de veta just det som den drabbade försökt dölja. Som regel får också föräldrar veta vad som hänt. Det kan kännas både bra och jobbigt.

Vem har anmält övergreppen? Vad tycker den som utsatts om att övergreppen avslöjats?

Informera!

Barn har rätt att få veta vilka rättigheter de har. De har rätt att veta vad våld är, vart de kan vända sig om de är utsatta och vilket skydd och stöd de har rätt till om de berättar. Barn som Stiftelsen Allmänna Barnhuset mött vill gärna ha den informationen från sina föräldrar, men betonar också att andra måste informera när föräldrarna är de som utsätts. De tycker att förskola och skola är den naturliga platsen för information.

Barn som utsatts för sexuella övergrepp har enligt Barnkonventionens artikel 39 rätt till rehabilitering och social återanpassning. De kan behöva olika saker för att må bra igen. Vuxna som möter barn som utsatts behöver hjälpa dem få tillgång till det stöd och den behandling som passar dem. Barn och deras föräldrar har rätt att få information om vilken hjälp som finns och vad den kan ge.

Det finns en risk att just de grupper av barn som löper störst risk att utsättas för våld får sämre information än andra barn. Barn som utvecklat egna svårigheter på grund av det våld de utsatts för, barn som flyttat våld och bor i skyddat boende med en förälder, barn med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom och barn som är placerade utanför hemmet – allt detta är exempel på grupper som kan bli utan information. De kanske inte går i skolan, de kan ha särskild och begränsad undervisning eller kommunikationssvårigheter som kräver särskilt anpassad information. Vuxna som finns i deras närhet måste se till att information når också dem.

Fråga!

Direkta frågor underlättar för barn att berätta om de är utsatta för våld. Ofta är det bra att kombinera information med en fråga.

- *Ingen får göra barn illa. Men det finns ändå många barn som varit med om att vuxna eller andra barn gjort dem illa. Har det hänt dig?*

När det finns indikationer på att barn tillhör en grupp av barn som är särskilt utsatta kan det behövas mer detaljerade frågor. För den som arbetar med utredning eller behandling kan det behövas ett frågeformulär om olika svåra eller traumatiska händelser för att förstå barnets situation.

- *När barn skadar sig själva och inte vill leva kan det bero på många olika saker. Men det är vanligt att de varit med om att någon gjort dem illa. Det kan handla om att de är mobbade, att de har blivit slagna eller illa behandlade hemma, eller att de varit med om ett sexuellt övergrepp. Om det är så för dig så vill jag gärna veta. Så jag kommer att ställa frågor om vad du varit med om.*
- *Du har berättat att du har varit med om ett övergrepp på nätet. Barn som har det kan också ha varit med om andra svåra saker som de behöver hjälp med. Om det är så för dig så vill jag gärna veta. Så jag kommer att ställa frågor om annat du kan varit med om.*

Lyssna, stötta, slå larm!

Om barn berättar om att de är utsatta för våld är första steget att lyssna lugnt. Barn som Stiftelsen Allmänna Barnhuset mött berättar att det är jobbigt när vuxna reagerar starkt och blir arga eller ledsna över det de får höra. Sina egna känslor och reaktioner bör vuxna därför helst spara till ett senare tillfälle och bearbeta tillsammans med andra vuxna.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har med hjälp av barn och unga skapat webbplatsen **www.dagsattprataom.se**. Barnen ger råd om vad vuxna kan göra om de vill att barn ska känna förtroende och kunna berätta när de varit med om sexuella övergrepp eller något annat svårt.

- 
- *Lyssna!*
 - *Låt det ta tid, barn måste få berätta i sin egen takt!*
 - *Ställ frågor – men inte alltför många...*
 - *Var lugn!*
 - *Tro på barnen!*

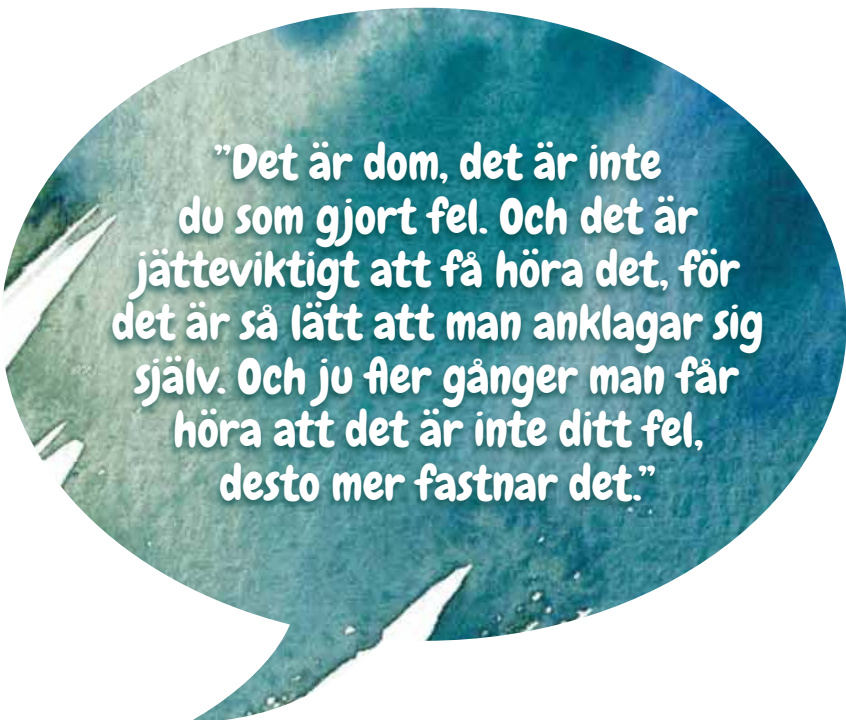
Barnen ger också råd till vuxna som arbetar med barn:

- *Visa att du bryr dig och var gärna personlig!*
- *Förklara vem du är och vad du kan göra!*
- *Barn ska få prata med samma vuxen! Det tar tid att få förtroende!*
- *Var ärlig, håll vad du lovar och skvallra inte!*
- *Samtalsmiljön är viktig!*
- *Ta barnen på allvar!*

Många av de barn som utsatts för sexuella övergrepp på nätet är multiutsatta, och har varit med om många olika svåra händelser som mobbning, våld och övergrepp. Detta kräver extra mycket av de vuxna som ska utreda och ge behandling. Det är viktigt att kartlägga hur barnen mår och vad de i övrigt varit med om. Det räcker inte med att utgå från det nätövergrepp som upptäckts för att bedöma vad de är i behov av.

Det är viktigt att låta barnen vara delaktiga i att lägga upp stöd och behandling. Det kanske inte alls är nätövergreppet som är jobbigast eller svårast för dem att hantera. Det kan istället vara annan utsatthet, eller relationer till jämnåriga eller familj. Då behöver man börja med det.

När sexuella övergreppsbilder har spritts, eller när blotta möjligheten finns, behöver barn hjälp att hantera sin oro. Spridningen kan ju leda till ryktesspridning, mobbning eller fortsatt utsatthet.



"Det är dom, det är inte du som gjort fel. Och det är jätteviktigt att få höra det, för det är så lätt att man anklagar sig själv. Och ju fler gånger man får höra att det är inte ditt fel, desto mer fastnar det."

Det är också viktigt att alltid hålla kvar vid att övergreppen inte är barnens fel. Även om de kan ha begått misstag ligger ansvaret för övergreppen på den som utsatt dem. Det är aldrig fel på den som utsatts för övergrepp, det är den som utsatt som gjort fel.

Många gånger räcker det med att den vuxna lyssnar och stöttar. Det kan vara skönt för barn att få höra att det som hänt är fel och att det inte är deras fel. Den vuxna som får förtroendet kanske inte är den som kan stoppa våldet eller den som ska stötta på sikt. Men hen kan lyssna, stötta i stunden och föra över informationen till andra som föräldrar, socialtjänst eller polis.

Ibland berättar barn om våld som upphört, och som är anmält och utrett. Det kan ändå vara viktigt för dem att få dela det som hänt. Andra gånger berättar de om våld som fortfarande pågår, eller som de aldrig berättat om förut. Då är alla vuxna som arbetar med barn skyldiga att föra uppgifterna vidare till socialtjänsten genom en anmälan. Privatpersoner uppmanas att anmäla, men är inte skyldiga att göra det i lag.

- **Om du misstänker att ett barn far illa: Kontakta socialtjänsten!**
- **Om du upptäcker övergrepp som pågår eller om barn är i akut fara: Ring 112!**
- **Vill du anmäla ett brott till polisen: Ring 114 14 eller sök upp en polisstation!**

Nationella kartläggningen

Rapporten Unga, sex och Internet - i en föränderlig värld (i texten benämnd Nationella kartläggningen) beskriver den tredje stora undersökningen som gjorts av samma forskargrupp. De tidigare undersökningarna genomfördes 2004 och 2009. Upplägget gör att det går att jämföra utveckling över tid. Undersökningen har genomförts av forskare från Linköpings och Lunds universitet på uppdrag av Stiftelsen Allmänna Barnhuset och finansierats av regeringen.³²

Statistiska Centralbyrån gjorde ett representativt urval av skolor. Några av de utvalda skolorna föll bort för att de lagt ned, inte ville delta eller inte svarade. Det var frivilligt att delta, och det fanns elever som valde att avstå. En del elever var inte i skolan den dag som undersökningen genomfördes.

Sammanlagt medverkade 5 873 elever från 171 skolor. Elever, ansvariga lärare och rektor fick information om studien i form av ett informationsbrev. Där fanns också uppgifter om vart eleverna kunde vända sig för att få stöd och hjälp. Eleverna besvarade enkäten under lektionstid med en av skolan utvald, ansvarig person i klassrummet.



Enkäten innehöll frågor på en rad olika områden och ger riklig information om de elever som svarade. Frågorna handlade om sociodemografi (bakgrundsfaktorer som ålder, kön, födelseland, ekonomi och föräldrarnas utbildningsnivå), sport/idrottsutövande, sexualitet, erfarenhet av frivilligt sex, alkohol- och droganvändning, antisocialt beteende, fysiska, psykiska och sexuella övergrepp, erfarenheter av vård för psykiatriska besvär, självskadebeteende, självskada genom sex, sälja sex, människohandel, kontakt med socialtjänsten, mobbning samt användande av internet, mobiler och pornografi.

Enkäten innefattade även ett antal standardiserade mätinstrument som mäter hur eleven uppfattar relationen till sina föräldrar, elevens självkänsla, symtom på posttraumatisk stress och självskadebeteende. De ungdomar som svarat gick tredje året på gymnasiet 2014. Åldern varierade mellan 16 och 23 år med en medelålder på knappt 18 år. Något fler tjejer än killar deltog och en grupp på 0,9 procent tyckte inte att indelningen kille/tjej passade dem. Vad den senare gruppen svarat på frågorna redovisas på några områden.

Studiens resultat har sammanfattats mer kortfattat i Det gäller en av fem - fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014.³³

Referenser

1. Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). *Unga, sex och Internet - i en föränderlig värld*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
2. Landberg, Å., Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). *Det gäller en av fem. Fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
3. Jonsson, L. & Svedin, C.G. (2017). *Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset
4. Statens medieråd. (2017). *Ungar och medier 2017*.
5. Statens medieråd. *Småungar och medier 2017*.
6. Statens medieråd. (2017). *Ungar och medier 2017*.
7. Statens medieråd. (2017). *Ungar och medier 2017*.
8. Livingstone, S. & Smith, P. (2014). Annual Research Review: Harms experienced by childusers of online and mobile technologies: the nature, prevalence and management of sexual and aggressive risks in the digital age. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55, 635-654.
9. Flera svarsalternativ kunde markeras.
10. Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). *Unga, sex och Internet - i en föränderlig värld*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
11. Jonsson, L. & Svedin, C.G. (2017). *Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
12. Jonsson, L., Cooper, K., Quayle, E., Svedin, C.G, & Hervy, K. (2015). *Young people who produce and send nude images: Context, Motivation and Consequences*. www.spirto.health.ed.ac.uk.
13. FN:s kommitté för barnets rättigheter. Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13 (2011). *Barnets rätt till frihet från alla former av våld*. Barnombudsmannen, 2014.
14. Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). *Unga, sex och Internet - i en föränderlig värld*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
15. Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). *Unga, sex och Internet- i en föränderlig värld*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
16. Jonsson, L. & Svedin, C.G. (2017). *Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
17. Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). *Unga, sex och Internet- i en föränderlig värld*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
18. Jonsson, L. & Svedin, C.G. (2017). *Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
19. Brottsförebyggande rådet. (2007). *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet, rapport 2007:11*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Nedladdad 17.01.20 från Brottsförebyggande rådet: <https://www.bra.se/bra/publikationer/arkiv/publikationer/2007-0420-vuxnas-sexuellakontakter-med-barn-via-internet.html>
20. Se till exempel Wolak, J. & Finkelhor, D. (2016). *Sextortion: Findings from an online survey about threats to expose sexual images*. Crime against children research centre. University of New Hampshire.
21. Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). *Unga, sex och Internet - i en föränderlig värld*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

- 22.** Jonsson, L. & Svedin, C.G. (2017). Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- 23.** Att camma innebär att använda webbkamera.
- 24.** ECPAT. (2017). Verksamhetsberättelse. En berättelse om det du inte vill ska vara sant.
- 25.** Svedin, C. G., & Back, C. (2003). Varför berättar de inte? Om att utnyttjas i barnpornografi. Stockholm: Rädda Barnen.
- 26.** Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). Unga, sex och Internet- i en föränderlig värld. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- 27.** Jonsson, L. & Svedin, C.G. (2017). Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- 28.** Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). Unga, sex och Internet - i en föränderlig värld. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- 29.** Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). Unga, sex och Internet - i en föränderlig värld. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- 30.** Jonsson, L. & Svedin, C.G. (2017). Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- 31.** Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). Unga, sex och Internet - i en föränderlig värld. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- 32.** Svedin, C.G, Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C (2015). Unga, sex och Internet - i en föränderlig värld.
- 33.** Landberg, Å., Svedin, C.G., Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C. (2015). Det gäller en av fem - fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset

En del av verkligheten

OM BARN, SEXUELLA ÖVERGREPP OCH NÄTET

Hur vanligt är det med övergrepp på nätet? Hur mår de barn som blivit utsatta? Kan ett övergrepp som sker på nätet få lika allvarliga konsekvenser som övergrepp som sker utanför nätet?

I den här rapporten sammanfattar vi resultat från olika forskningsstudier. Mycket av materialet är hämtat från en nationell studie som har genomförts av forskare vid Linköpings och Lunds universitet inom ramen för uppdrag som Stiftelsen Allmänna Barnhuset fått av regeringen. Syftet med sammanfattningen är att sprida de mest angelägna forskningsresultaten från studien till en bredare publik.

För barn och unga i Sverige idag är nätet en del av verkligheten. De spelar spel, ser filmklipp, lyssnar på musik, tar reda på fakta, läser nyheter, köper och säljer saker, umgås, lär känna nya människor, flirtar, skickar meddelanden, delar foton och filmer...

Precis som livet i övrigt rymmer livet på nätet både bra och dåliga fenomen. Och precis som i livet utanför kan barn bli utsatta för sexuella övergrepp på nätet, såväl av andra barn och unga som av vuxna. Det är angeläget att alla som arbetar med barn lär sig mer om nätrelaterade övergrepp. Kunskap behövs för att förebygga och för att ge de barn som ändå utsatts det skydd och den rehabilitering de har rätt till.

Sexuella övergrepp kan och ska förebyggas, och arbetet med att förebygga behöver byggas på kunskaper och fakta.

Åsa Landberg är legitimerad psykolog, legitimerad psykoterapeut och arbetar för Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Linda Jonsson är socionom och lektor i barn- och ungdomspsykiatri vid Barnafriad, Linköpings universitet. Bägge har lång erfarenhet av att möta barn som utsatts för sexuella övergrepp på nätet.



Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Stiftelsen Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling i syfte att stärka barn och ungdomar i socialt utsatta situationer. Vårt arbete utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) och fokuserar på att öka kompetensen hos professionella som möter barn, genom att utveckla och sprida kunskap från forskning och praktik. Vi ger bland annat anslag till barn- och ungdomsforskning, driver egna utvecklingsprojekt, anordnar konferenser och seminarier samt ger ut böcker i aktuella frågor. Läs mer om oss på www.allmannabarnhuset.se

Barnafriad är ett nationellt kunskapscenter med uppdrag att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn till yrkesverksamma som i sitt arbete möter utsatta barn. Barnafriad är placerat vid Linköpings universitet och arbetar på regeringsuppdrag.

Mer information om sexuella övergrepp mot barn finns på www.dagsattprataom.se
Den är anpassad för både barn och vuxna och är översatt till flera språk.